

הרב לוי יצחק אורנשטיין

גדרו ההלכתי¹ של מלך המשיח לשיטת הרמב"ם²

מבוא

- א. דברי הרמב"ם, ושאלה על אריכות לשונו
  - ב. ההכרח להביא את הראיה השניה, והשאלה ע"כ
  - ג. מדוע מכנה הרמב"ם את דוד בשם משיח (ראשון)
  - ד. מדוע מדמה הרמב"ם את מלך המשיח לדוד דווקא
  - ה. הראיה מערי מקלט, והדיוקים בה
  - ו. מדוע מזכיר כאן הרמב"ם פרט מהלכות יסודי התורה
  - ז. למה מזכיר הרמב"ם רק חלק ממעלותיו של המשיח
  - ח. משיח - שלימות התורה והמצות
  - ט. ביאור אריכות לשון הרמב"ם
  - י. הכופר במשיח - כופר בעיקרי התורה
  - יא. הראיה מערי מקלט - עניין נפרד
  - יב. פרטי הראיות מפרשת בלעם - הגדרתו של מלך המשיח בהלכה
- סיכום
הגאולה בראי החסידות

א. דברי הרמב"ם, ושאלה על אריכות לשונו

הרמב"ם בספרו ה'יד החזקה' (הלכות מלכים ומלחמותיהם ומלך המשיח³, פרק יא הלכה א) בדברו אודות מלך המשיח כותב וזה לשונו:

"וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר (דברים ל ג): ושב ה' אלוֹקֵיךְ אֶת שְׁבוּתְךָ... אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח אחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל באחרונה ושם (במדבר כד יז-יח) הוא אומר: אראנו ולא עתה - זה דוד, אשורנו ולא קרוב - זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב - זה דוד, וקם שבט מישראל - זה המלך המשיח, ומתץ פאתי מואב - זה דוד. וכן הוא אומר (שמואל ב ח ב): ויך את אדום וימדדס בחבל. וקרקר כל בני שת - זה המלך המשיח שנאמר בו (זכריה ט י): ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה - זה דוד שנאמר

¹ בבטאון 'מחניך' גיליון א' הובא מאמר מאת הרב גדעון קפלן בנושא 'גלות וגאולה במשנת הרמב"ם'. המאמר הוכנס ב'מחנה העיון', כפי הנראה מכיוון שכוונת הכותב הייתה בעיקר לעיון והבהרת המושגים וסדר הדברים לשיטת הרמב"ם.

² מאמר זה, כמשלים או כמוסיף על הראשון, עוסק בפן ההלכתי לדעת הרמב"ם. הדברים מיוסדים בעיקרם על שיחת כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש ('לקוטי שיחות' חלק חי עמוד 271).

³ ברוב הדפוסים נדפס 'הלכות מלכים' או 'הלכות מלכים ומלחמותיהם', בדפוס ויניציה (ובדפוסים שבהערה 13) נכתב על פרקים יא ויב 'הלכות מלכים ומלחמותיהם ומלך המשיח'.

(שמואל שם ו): ותהי אדום לדוד לעבדים וגו', והיי ירשה שעיר אויביו - זה המלך המשיח שנאמר בו (עובדיה א כא): ועלו מושיעים בהר ציון וגו'".

וצריך להבין כמה דברים בהלכה זו שנראים כתמוהים ומיותרים לכאורה. ספר היד החזקה הינו ספר הלכתי⁴ (ולא ספר של דרשות על התורה וכיו"ב), ולכאורה מכיוון שכוונת הרמב"ם כאן היא לומר שמי שאינו מאמין במלך המשיח הרי הוא כופר מכיוון שהתורה העידה עליו. בשביל זה היה מספיק אם היה מביא הרמב"ם בקצרה⁵ "ואף בפרשת בלעם נבא במלך המשיח" וכיו"ב, ואנו היינו מבינים לבד שכוונתו לכל המשך הפסוקים הכתובים בהמשך לפסוק (במדבר כד יד): "לכה איעצך אשר יעשה לעמך באחרית הימים", או שהיה כותב את הפסוק הראשון: "אשורנו ולא קרוב וגו'" ולמה מביא את כל האריכות הפסוקים על שני המשיחים, ומפרט על כל פיסקה שהיא מדברת על דוד ועל מלך המשיח?

ב. ההכרח להביא את הראיה השניה, והשאלה ע"כ

עוד צריך להבין על דרך הני"ל. הרמב"ם מביא בתחילה ראייה אחת מהפסוק "ושב ה' אלוקיך את שבותך", ואח"כ מביא את כל האריכות מנבואת בלעם על דוד ומלך המשיח כראיה נוספת. הצורך בשתי הראיות מובן בפשטות, מכיוון שבראייה הראשונה ישנה ראייה רק על עצם העובדה שתהיה גאולה לעם ישראל "ושב ה' אלוקיך את שבותך", אך אין פה כל ראייה לזה שגאולה זו תהיה על ידי מלך המשיח, ומכיוון שהרמב"ם רוצה להביא כאן ראייה לזה שהתורה העידה על המלך המשיח (ולא רק על הגאולה באופן כללי), לכן, חייב הרמב"ם להביא פסוקים המדברים על מלך המשיח, ובשביל זה מביא ראייה מפרשת בלעם שם הדברים אמורים בצורה ברורה יותר על מלך המשיח⁶. ועל זה יכול הרמב"ם לומר ש"התורה העידה עליו"⁷.

אם כן, חייב היה הרמב"ם להביא את עצם הראיה מהתורה מפרשת בלעם⁸, אך בשביל מה מביא הרמב"ם את כל האריכות לא רק אודות "המשיח האחרון" - מלך המשיח, אלא גם על המשיח הראשון - דוד? מה נוגע לנו כאן הראיות על דוד שהתורה העידה עליו? לכאורה הדבר היחידי שנוגע לנו כאן - הוא זה שהתורה העידה על מלך המשיח?

⁴ כמו שמדגיש הרמב"ם בעצמו בהקדמה לספר היד החזקה בסוף ההקדמה.

⁵ כמו שכותב הרמב"ם (שם) שכותב שאת חיבורו הוא כותב "בלשון ברורה ובדרך קצרה".

⁶ להעיר, שגם רש"י שמעיד על עצמו (לדוגמא: פרשת בראשית פרק ג פסוק ח, ובעוד מקומות) "ואני לא באתי אל לפשוטו של מקרא", מפרש על המילים "והאביד שריד מעיר" על מלך המשיח, מכיוון שזהו פשוטו של מקרא. וכפי שכתוב בתחילת נבואתו של בלעם "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים".

⁷ ואין להקשות כלל ממה שכתוב בפירוש רש"י (סנהדרין צט): "אין להם משיח לישראל, אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו". שהרי לא נפסקה ההלכה כמותו, וכמו שהאריך בזה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן שנו) וז"ל בסוף דבריו: "והאומר כדעת הלל (שאין משיח לישראל) הרי הוא כופר בכלל התורה", ועיי"ש.

⁸ ישנו ביאור נרחב מאוד מכ"ק האדמו"ר מליובאוויטש המבאר את הצריכותא של כל שלושת הראיות שמביא הרמב"ם (הודפס ב'לקוטי שיחות' חלק לד עמוד 114), אך מכיוון שאין זה נוגע באופן ישיר למתבאר כאן לכן לא הובא זה בתוך המאמר.

ג. מדוע מכנה הרמב"ם את דוד בשם משיח (ראשון)

לכאורה היה ניתן לבאר שאלה זו בהקדם מה שהרמב"ם נקט כאן לשון יוצאת דופן באופן מיוחד וקורא לדוד המלך בשם "משיח", דבר שלא מצינו במקומות אחרים. ונראה לומר שחשוב כאן לרמב"ם (כפי שיתבאר) להדגיש מכנה משותף בין מלך המשיח ובין דוד המלך ששניהם מהווים עניין אחד - ולכן קורא הרמב"ם כאן גם לדוד המלך בשם משיח. לכאורה היה אפשר לומר. שכשאנו מדברים על האמונה בביאת המשיח, חשוב לנו לזכור שהיה כבר משיח אחד שהוא דוד המלך, וידיעה זו מוסיפה עוד יותר באמונה בביאת המשיח. עצם הידיעה שהתורה ניבאה על שני משיחים ומשיח אחד (דוד) אנו כבר יודעים שהושיע את ישראל הרי זה מוסיף תוקף באמונה במשיח השני (מלך המשיח).

ועל דרך מה שאומרת הגמרא (מכות כד:), שם מסופר על ר"ג ור' אליעזר בן עזריה ור' יהושע ור' עקיבא ששמעו את קול המונה של רומי או אחי"ב ראו שועל יוצא מבית קה"ק ור"ע צחק שאלו אותו חכמים מפני מה הוא מצחק אמר להם:

"... תלה הקב"ה נבואתו של זכרי" בנבואתו של אורי", באורי" כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש, בזכרי" כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים. עד שלא נתקיימה נבואתו של אורי" מתיירא הייתי שלא תתקיים נבואתו של זכרי". עכשיו שנתקיימה נבואתו של אורי" בידוע שנבואתו של זכרי" מתקיימת?"

ועד"ז? כאן הביא הרמב"ם את הנבואה על שני המשיחים דוד ומלך המשיח ומדגיש שהם שניהם "שני משיחים" כדי להזכיר לנו שכמו שהתקיימה חלק הנבואה המדברת על המשיח הראשון (דוד) כך תתקיים חלק הנבואה המדברת על מלך המשיח - שדבר זה מאמת את האמונה בביאת המשיח - עליה מביא הרמב"ם ראיה כאן, בהלכה זו.

אבל, דוחק גדול לומר כן. שהרי הרמב"ם כאן אינו בא לשכנע אותנו ולהביא ראיה שמלך המשיח ודאי יבוא. הרמב"ם כאן בא להביא ראיה פשוטה שהתורה העידה על מלך המשיח! וממילא מי שאינו מאמין בו או אינו מחכה לביאתו הרי הוא כופר בתורה, אבל זה שהמשיח ודאי יבוא - והראיות על כך שהוא יבוא אין מקומם בספר **ההלכות** של הרמב"ם. **כאן** הרמב"ם אמור להתייחס אך ורק לפן ההלכתי, לבאר את זה שהתורה העידה על מלך המשיח ולכן לפי ההלכה הכופר במלך המשיח הרי הוא כופר בתורה ותו לא. לכאורה אין כאן המקום להביא ראיות על כך שיבוא המשיח⁹.

וממילא חוזרת למקומה השאלה מדוע מביא כאן הרמב"ם את זה שדוד ומלך המשיח נקראים שני משיחים ומדוע מביא את כל אריכות הפסוקים ופרטי הדרשות מהם על דוד ועל מלך המשיח?

⁹ דוגמא נוספת לכך שכדי לחזק את האמונה בנבואת הגאולה שתהיה מביאים דבר שהיה מעין זה, אנו יכולים למצוא גם בהוכחת רז"ל (סנהדרין צא). על תחיית המתים "דלא הוה חיי, דהוה לא כ"ש?!"

¹⁰ וכמוכן אינו דומה כלל למה שמביא הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרקים שני-שלישי-רביעי) אודות ארבעת היסודות, המלאכים הגלגלים וכו' ומאריך בזה שלושה פרקים שלימים מכיוון ששם מדובר על מצוות אהבת ה' והרמב"ם מבהיר בתחילת פרק שני (הלכה ב): "והיאך היא הדרך לאהבתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו...." זאת אומרת: הרמב"ם מבהיר שהדרך לקיים את מצוות אהבת ה' היא להתבונן בכל אותם דברים, ולכן מפרט אותם הרמב"ם בשלושה פרקים כדי לאפשר לאדם הלומד את ספרו להגיע לאהבת ה'. אבל כאן אינו מזכיר אפילו בחצי מילה "והיאך יאמין האדם בביאת המשיח" או כיו"ב, כי כאן אין הרמב"ם מביא ראיות או דרכים לחיזוק האמונה בביאת המשיח.

ד. מדוע מדמה הרמב"ם את מלך המשיח לדוד דווקא

גם צריך להבין, בקשר למה שכותב הרמב"ם "ושם ניבא בשני המשיחים" למה מדמה את מלך המשיח דווקא לדוד המלך? הרי אם אנו מחפשים שני מושיעים שהושיעו את ישראל (בראשונה ובאחרונה) הרי מצד מעלתו של המלך המשיח היה לכאורה הרבה יותר מתאים להביא בתור משיח הראשון את משה רבינו (כמו שמדמה הרמב"ם¹¹ באגרת תימן רפ"ד, מדרש תנחומא ועוד את משיח למשה רבינו) ולמה מדמה אותו דווקא לדוד המלך? בפרט אם אנחנו מדברים מצד עניין הגאולה שהמלך המשיח עתיד לפעול, הרי הגאולה שפעל משה רבינו הייתה גאולה ממצרים הדומה הרבה יותר לגאולה מהגלות הזו. עד כדי כך, שעליו נאמר (שמות רבה פרשה ב אות ד) ש"משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון". משא"כ דוד שלא הושיע את ישראל מגלות - אלא מאויביהם באותה תקופה, אבל לא הוציא אותם מהגלות. לא מצינו במקום אחר שידמו את הגאולה של דוד לגאולה העתידה לבוא בב"א.

להעיר, שגם בנוגע למדרגתם בנבואה כותב הרמב"ם: "ונביא גדול הוא וקרוב למשה רבינו", משא"כ דוד.

ה. הראיה מערי מקלט, והדיוקים בה

עד עכשיו התייחסנו לדיוקים בלשונו של הרמב"ם בשתי הראיות הראשונות אותם מביא הרמב"ם, לפני שנתחיל לבאר את כל הני"ל אתייחס לראיה השלישית, ונראה שני דיוקים נוספים בלשון הרמב"ם שיתבארו על פי הביאור בהמשך.

לאחר שמביא הרמב"ם את שתי הראיות על מלך המשיח ועל הגאולה (מהפסוק ושב ה' אלוקיך את שבותך ומהפסוקים בנבואת בלעם) כותב בהלכה בפני עצמה (הלכות מלכים פרק יא הלכה ב): "ואף בערי מקלט הוא אומר (דברים יט ח-ט): אם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך ויספת לך עוד שלוש ערים וגו', ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו"¹².

¹¹ ראה גם שמו"ר פרשה ב אות ד, זהר חלק א עמוד רנג עמוד א, שער הפסוקים פרשה ויחי, ועוד ריבויי מקורות המשווים את מלך המשיח למשה רבינו ע"ה.

¹² כוונת הרמב"ם כאן בפשטות היא, שמכיוון שלא היה דבר זה - לא הרחיב ה' את גבולו, והרי לא ציוה הקב"ה לתוהו ממילא מוכרח שדבר זה יהיה בעתיד שהקב"ה ירחיב את גבולו - בביאת המשיח. ולכאורה לא מובנת ראיית הרמב"ם כמו שמקשה כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש ('לקוטי שיחות' חלק לד עמוד 114) מהגמרא (סנהדרין עא.) לגבי בן סורר ומורה ועיר הנידחת "לא יהיה ולא עתיד להיות... (אלא) דרוש וקבל שכר". הרי לנו מצוות נוספות שלא היו ולא יהיו (לדעת ר' שמעון) ואיך מביא הרמב"ם ראיה מערי מקלט שמכיוון שלא היה דבר זה, הרי זה ראיה שזה בטוח יהיה. הרי עיר הנידחת ובן סורר ומורה לא היה ולא יהיה, ואם זו באמת הייתה טענה שכל מצווה חייבת להיות מפני שלא ציוה הקב"ה לתוהו איך היה יכול רבי שמעון לומר שלא היה ולא יהיה לעולם?

ואולי יש לחלק שהמצוות האלה מצד מציאות העולם בפועל יכולות לקרות. זאת אומרת אילו יצויר שאנחנו ננסה ליצור מציאות של "בן סורר ומורה" או "עיר הנידחת" הרי זה בידינו. התנאים בעולם יכולים לאפשר למצווה הזו להתקיים אם אנחנו נגדל ילד וכו' שיהיה בן סורר ומורה לפי כל התנאים. אבל מצוות ערי מקלט זקוקה לפעולה של הקב"ה "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך" ממילא באופן תיאורטי נוכל לומר שאולי ה' ירחיב את גבולו ואנחנו לא נעשה ערי מקלט אבל ראיית הרמב"ם היא שלא שייך שהקב"ה יצווה אותנו מצווה שתלויה אך ורק בו (ירחיב ה' אלוקיך) והוא לא ייתן לזה אפשרות להתקיים. ועדיין צ"ע ואין כאן מקומו. אגב: שם בשיחה הני"ל בליקוטי שיחות מאריך כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש לבאר את הצריכותא של שלושת הראיות של הרמב"ם והחידוש שבכל אחת מהם ומהעיון שם יוסיף הרבה להנכתב בפנים.

ולכאורה תמוה, הרמב"ם מביא שלוש ראיות על הגאולה, שתי ראיות בהלכה א' וראיה נוספת בהלכה ב', מדוע? מה ההבדל בין שלושת הראיות שהשתיים הראשונות בהלכה אחת והשלישית בהלכה שניה?

ו. מדוע מזכיר כאן הרמב"ם פרט מהלכות יסודי התורה

והנה בהלכה ג כותב הרמב"ם וז"ל:

"ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם ומחי' מתים וכיוצא בדברים אלו. אין הדבר כך, שהרי ר' עקיבא וכו' (ומביא שם את הראי' מבן כוזבא, ומסיים) ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעלמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן (וכל המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשרטון, הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורס¹³)".

מלשון הרמב"ם שאומר שמוסיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים ומיד לאחר מכן אומר ומבהיר: "ועיקר הדברים ככה הן... ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן", משמע שכל האומר שמוסיח צריך לעשות אותות ומופתים הרי זה כמי שמוסיף דברים בתורה. וצריך להבין, מדוע דווקא כאן בוחר הרמב"ם להביא נקודה זו שמי שאומר שפרטי מצוה פלונית היא מעבר למה שצונו הרי הוא מוסיף דברים בתורה? ולמה בחר הרמב"ם להכניס הלכה זו שאין מוסיפין על מצוות התורה דווקא כאן? דבר שלכאורה אין לו קשר ישיר למשיח דווקא אלא עניין כללי ששייך לכלל מצוות התורה.

ז. למה מזכיר הרמב"ם רק חלק ממעלותיו של המשיח

בהמשך (שם פרק יא הלכה ד) כותב הרמב"ם:

"ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל-פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח ואם עשה והצליח (וניצח כל האומות שסביביו¹⁴) ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי ויתקן את העולם כו".

וצריך להבין מהי כוונת הרמב"ם בהלכה זו? הרי אם כוונתו לבאר את מעלותיו ופעולותיו של מלך המשיח הרי מצינו עוד ריבוי מעלות אצל מלך המשיח. וכמו שכותב הרמב"ם בעצמו בספר היד החזקה (הלכות תשובה פרק ט הלכה ב) אומר על מלך המשיח ש"בעל חכמה יהיה יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו". ולמה מזכיר כאן רק חלק מהמעלות שיהיו אצל מלך המשיח. ובעיקר, מה נוגע להלכה מעלות אלו שיהיו אצל מלך המשיח?

¹³ ברוב הגירסאות לא נדפס קטע זה, אך בכתבי יד ובדפוסים שלא שלטה בהם הצנזור, כגון דפוס ויניציה, רומי, שונציא, קושטא, ברגדין ויושטיניאן הובא קטע זה (וכן הובא בהערה גם ב'רמב"ם לעם' בהוצאת 'מוסד הרב קוק').

¹⁴ לפי תיקוני הגירסאות המובא בהערה 13.

ח. משיח - שלימות התורה והמצות

ויש לבאר את כל השאלות הנ"ל, על ידי עיון מעמיק יותר בלשונו של הרמב"ם מתוך שימת דגש על כך שהרמב"ם בספרו הייד החזקה, להיותו ספר הלכה, מביא אך ורק את העניינים הנוגעים להלכה, ולא מדרשים וכיו"ב.

הרמב"ם מפרש בפרק יא של הלכות מלכים לא רק את עניין ביאת המשיח והחיוב להאמין בו, אלא מבאר מהו משיח. כולנו יודעים כבר מ"יג עיקרי האמונה של הרמב"ם את גודלה של האמונה בביאת המשיח. אבל כאן מבאר הרמב"ם את הפן ההלכתי של מלך המשיח. מהו המשיח? אנו מאמינים שיבוא משיח, ומה המשיח יעשה? האם נאמר שעניינו של משיח הוא זה שביא את כל היהודים לארץ ישראל? זהו חיוב האמונה בביאת המשיח? ואם יבוא אדם שיקבץ את כל נידחי ישראל - בטוח שזהו המשיח שעליו דיברה תורה? לכן מביא הרמב"ם את הגדרתו המדויקת של מלך המשיח, שבוה בא לומר שני דברים. א. במה אנו מצווים להאמין. ב. וממילא איך נדע להגדיר תקופה מסוימת כגאולה וביאת המשיח.

וזהו כוונת הרמב"ם (בתחילת פרק יא):

"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נידחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה".

הרמב"ם כאן בא לבאר לא רק מה יעשה המלך המשיח ומה יקרה כשהגאולה תבוא, אלא, זוהי הלכה, הגדר ההלכתי של מלך המשיח הוא זה: **שהוא "מחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה"**. וממשיך הרמב"ם, במה מתבטא זה שהוא מחזיר את מלכות דוד בפועל? בזה שהוא "בונה מקדש ומקבץ נידחי ישראל", עד התכלית המכוון של ימות המשיח ש"חוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות **ככל מצותה האמורה בתורה**", שזה תלוי בקיבוץ כל ישראל לארץ ישראל "ככל יושביה עליה"¹⁵.

במילים אחרות, כל חסרון שיש כיום בקיום התורה והמצות המגיע כתוצאה מזה שאין ישראל על אדמתם ואין בית מקדש (שאלו המאפיינים העיקרים של הגלות), יבואו לשלמותם על ידי מלך המשיח, וזהו מה שכותב הרמב"ם שמלך המשיח "**מחזיר** מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם". הוא מחזיר שלימות לקיום כל התורה והמצות.

בפועל, המצב הכי דומה שהיה לבני ישראל בהיסטוריה שמלך ישראל כבש את כל האומות שמסביב וכו' היה אצל דוד המלך. דוד המלך היה מלך על כל ישראל¹⁶ (ישראל ויהודה), הוא כבש את ארץ ישראל (כמ"ש¹⁷ וה' הניח לו מסביב מכל אויביו) ועל ידו היו לפחות ההכנות לבנין בית המקדש, ובמילא נתן דוד את האפשרות לקיום התורה ומצוותיה

¹⁵ וכאן רואים דבר מופלא בדיוק לשונו של הרמב"ם, שכותב שמלך המשיח "בונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל", ואח"כ אומר את התוצאה של הדברים "מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות". היינו עייז שמשח בונה מקדש ישנה את האפשרות להקריב קרבנות (לכתחילה), ועייז שמשח מקבץ נדחי ישראל ישנה האפשרות לעשות שמיטין ויובלות.

¹⁶ וכמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים פרק א הלכה ז והלכה ט: "כיון שנמשך דוד זכה בכתר מלכות וכיו".

¹⁷ שמואל ב פרק ז פסוק א. וכך מביא גם הרמב"ם בתחילת הלכות מלכים הלכה ב.

בשלימות. ולכן מדגיש הרמב"ם שמלך המשיח מחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה.

ט. ביאור אריכות לשון הרמב"ם

לאחר שהבנו את עיקר עניינו של מלך המשיח (להחזיר מלכות דוד ליושנה, ולהביא לשלימות קיום התורה והמצוות), יקל להבין את דברי הרמב"ם. מיד לאחר שאומר הרמב"ם שמלך המשיח עתיד להחזיר מלכות דוד וכו' לממשלה הראשונה, מביא הרמב"ם ראיות לשני עניינים. א. ראיה לכך שיהיה קיבוץ נידחי ישראל שעי"ז יהיו "כל יושביה עליה" מהפסוק "ושב ה' את שבותך כו" שזה הרי תנאי בסיסי לקיום כל התורה ומצוות. ב. את הראיה מפרשת בלעם, שממנה מוכיח הרמב"ם שמה שיפעל משיח (ואדרבה, עניינו העיקרי של משיח הוא) "להחזיר מלכות דוד לממשלה הראשונה" - ממשלתו של דוד.

ויתירה מזו, כל הפרטים שהיו במלכותו של דוד ("משיח הראשון") יהיו גם אצל מלך המשיח מכיוון שעניינו הוא להחזיר את **מלכות דוד** ליושנה. כמו שמאריך בלעם בנבואתו ארבעה פרטים שהיו אצל דוד ויהיו גם אצל מלך המשיח (דרך כוכב מיעקב - זה (ממשלתו של) דוד. וקם שבת מישראל - זה (מורה על מלכותו)¹⁸ של) מלך המשיח וכן שאר הפרטים שמונה שם הרמב"ם עד לשלימות מלכותו של מלך המשיח "והי' ירשה שעיר אויביו - זה המלך המשיח", השליטה המלאה של מלך המשיח על האומות שמסביב - שזה העניין של שעבוד מלכויות שלא רק שלא ישלטו על ישראל אומות העולם, אלא אדרבה, משיח ישלוט עליהם ועי"ז **יהיה אפשרי** ש"יהיו פנויים בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל"¹⁹ ויוכלו לעסוק בתורה ובמצוות ללא כל מונע ומעכב.

ולפי זה נוכל להבין מה שכותב הרמב"ם "לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם... אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה". מכיוון שזה גדרו ועניינו של מלך המשיח - להביא את העולם למצב כזה שבו בני ישראל יוכלו לקיים את התורה והמצוות בנחת ללא כל מונע ומעכב (ואין זה סיפור למה נתאוו החכמים והנביאים, אלא זוהי **הלכה**. האמונה בביאת המשיח והציפייה לביאתו צריכה להיות, אמונה בכך שיבוא זמן שבו נקיים את כל התורה והמצוות בשלמות ואנו צריכים **לצפות** לביאתו של המשיח שיביא לתקופה זו.

י. הכופר במשיח - כופר בעיקרי התורה

על פי זה יובנו גם דברי הרמב"ם אודות מי שאינו מאמין במלך המשיח "לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו". שלכאורה אין כאן המקום לומר מי נכנס לגדר של כופר בתורה וכו' גדרו של כופר מובא בהלכות תשובה ולא כאן מקומו. ולמה אומר כאן הרמב"ם שכל מי שאינו מאמין בו או אינו מצפה לביאתו... כופר בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו?"

אלא, הרמב"ם רוצה להדגיש שמשיח ונצחיות התורה זה עניין אחד! דהיינו: זה שמשיח מביא לשלימות התורה והמצוות זה לא דבר שהתגלה (רק) מיפי הנביאים אודות משיח. אלא זהו חלק בלתי נפרד **מהתורה**, התורה עצמה מעידה ("שהרי התורה העידה עליו") שיבוא זמן שבו קיום התורה יהי בשלימות. וממילא מי שאינו מאמין בו, זאת אומרת: מי

¹⁸ כמו שכותב כאן רש"י (במדבר כד יז) "וקם שבת - מלך רודה ומושל".

¹⁹ לשון הרמב"ם סוף הלכות מלכים (ומלחמותיהם ומלך המשיח) פרק יב הלכה ד.

שאינו מאמין שיבוא יום שבו נקיים את התורה והמצוות בשלימותן (או במילים אחרות, חלק ממצוות התורה אינן רלוונטיות באופן **מעשי** עכשיו, ואינו מאמין שתבוא תקופה שכזו), אדם כזה הוא הינו כופר! כי הוא אינו מאמין בפרט מאוד עיקרי בתורה והמצוות. ועניין זה, שתהי' תקופה בה יהי' שלימות בקיום כל התורה ומצוותיה, התורה בעצמה אומרת שהוא יהיה - "התורה העידה עליו" - כפי שמאריך הרמב"ם בכל פרטי הראיות (וכפי שיתבאר בהמשך כל פרטי הראיות שמאריך בהם הרמב"ם איך הם נוגעים לגדרו ועניינו של מלך המשיח).

על פי זה נבין גם מדוע מאריך הרמב"ם (הלכות מלכים פרק יא הלכה ג) לשלול את זה שמשיח עושה אותות ומופתים:

"אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים או ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך".

כי מכיוון שעיקר עניינו של משיח הוא שלימות בקיום התורה והמצוות, לכן, מי שיגיד שמשיח חייב לעשות אותות ומופתים משמעות הדברים היא כזו: עכשיו במציאות העכשווית של העולם אי אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, וקיום התורה והמצוות תהי' אפשרית רק (כשיבוא המשיח כ)שיהיה שינוי מנהגו של העולם, אותות ומופתים. אבל כל עוד העולם הוא כמו שהוא עכשיו ללא אותות ומופתים - אי אפשר לקיים את המצוות בשלימות, שלכן הרי יעלה על דעתו שמשיח חייב לשנות את העולם ולעשות אותות ומופתים, וזה עומד הרי בסתירה ברורה לכך ש"התורה הזו, חוקיה ומשפטיה לעולם".

יא. הראיה מערי מקלט - עניין נפרד

לאחר מכן, מבאר הרמב"ם עניין **נוסף**, כשיבוא המשיח לא רק שקיום המצוות יהיה בשלימות, אלא שבאחת ממצוות התורה גם יתוסף עוד משהו במצווה עצמה. ולזה מביא הראי' מערי מקלט, שבזמן שיבוא המשיח מצווה אותנו התורה להוסיף עוד שלוש ערי מקלט, היינו שגם בזמנו של דוד המלך או שלמה המלך שאז היו כל יושביה עליה, ודוד הלחם מלחמות ה', עד שיה' הניח לו מכל אויביו מסביב", גם אז לא היה שלימות אמיתית של התורה והמצוות מכיוון שישנם רק שש ערי מקלט ועדיין לא הגיע אותו הזמן עליו התורה מדברת ומצווה אותנו להוסיף עוד שלוש ערי מקלט. וציווי זה של התורה להוסיף עוד שלוש ערי מקלט - הינו פרט נוסף בשלימות המצוות ולכן מחלק הרמב"ם את שתי הראיות הראשונות בהם מוכיח שיהיה שלימות בקיום התורה והמצוות התלויים בעיקר בזה שאין מלך, בית מקדש וכל יושביה עליה. ובראיה מערי מקלט מוכיח שתהיה הוספה במצוות ערי מקלט כשיבוא המשיח מעבר לזה שיוכלו לקיים את כל שאר המצוות האחרות.

יב. פרטי הראיות מפרשת בלעם - הגדרתו של מלך המשיח בהלכה

מכיוון שספר הרמב"ם הינו ספר 'הלכה', חייבים אנו לומר שכל מה שמביא הרמב"ם בספרו מהווה חלק מההלכה בנוגע לחיוב להאמין במלך המשיח. ועפ"י, כל מה שמביא הרמב"ם מהפסוקים בפרשת בלעם מהווים חלק בלתי נפרד מההלכה. לאור הנ"ל, נוכל לראות דבר נפלא בדיוק הסדר בלשונו של הרמב"ם שמתאים להפליא לסדר הפסוקים בתורה כדלהלן:

א. הרמב"ם מתחיל את הפרק בתיאור מלך המשיח עצמו, מיהו מלך המשיח: "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבועל פה"

- וכן את הלכה ד מתחיל בפסוקים מהתורה המדברים על דוד ומלך המשיח עצמם: **"אראנו** (אראה אותו) ולא עתה - זה דוד, **אשורנו** ולא קרוב - זה מלך המשיח".
- ב. **"ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה"** - כאן מתייחס הרמב"ם ליחסו של מלך המשיח כלפי בני ישראל. וכן הם המשך הפסוקים: **"דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל"** שכאן מדגישה התורה שהוא **"כוכב מיעקב"** ו"שבט מישראל".
- ג. **"וילחם מלחמת ה'... ונצח כל האומות שסביביו"** - ניצחונו של מלך המשיח בכל מלחמותיו נגד שונאי ישראל. ודבר זה כתוב בפירוש בפסוקים הבאים: **"ומחץ פאתי מואב - זה דוד, וקרקר כל בני שת - זה מלך המשיח"**.
- ד. **"ויתקן כל העולם לעבוד ה' ביחד"** - כאן מתאר הרמב"ם את המצב שיהיה לאחר שמשחי יסיים את כל המלחמות וכו' ויהיה במצב שכל העולם כולו כבר מכיר בו ויעבוד את ה' שכם אחד. וכן הוא גם משמעות המשך הפסוקים בפרשת בלעם: **"והיה אדם ירשה... והיה ירשה שעיר אויביו - זה המלך המשיח"** שגם כאן מדבר על מצב בו שעיר אויביו כבר כפופים למלכותו של מלך המשיח.

סיכום

ישנו חיוב להאמין בביאת המשיח. ומשמעות החיוב היא: להאמין שהמשיח יהיה מנהיג (מלך) שעסקו בתורה ומצוות. והוא יחזיר את כל עם ישראל לעבודת ה', ויכניע וישלוט על כל האומות שיפריעו לנו מעבודת ה' ועד שגם הם עצמם יעבדו את ה' שפה אחת עד לתכלית של **"ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"**. ואז יהיה העולם במצב בו נוכל לקיים את כל התורה והמצוות (כולל כל המצוות שתלויות ב"כל יושביה עליה" ובבנין בית המקדש וכו'), ובמצות ערי מקלט גם יתוסף פרט במצווה עצמה בימיו.

יג. הגאולה בראי החסידות

בתורת החסידות מבואר ששמו של כל דבר בעולם בלשון הקודש מורה על תוכנו ועניינו²⁰. ובפרט ע"פ המבואר בתורת הקבלה²¹ בעניין האותיות בלשון הקודש, שכל אות בלשון הקודש מהווה המשכה אלוקית מכח מסוים של הקב"ה. כל אות ואות מהווה ביטוי לכח אחר של הקב"ה. והאותיות שמהם מורכבת המילה שולחן למשל, הרי האותיות שי"ן וא"י למ"ד חי"ת נו"ן (סופית) יוצרים גם את התכונות של השולחן בהתאם לאור האלוקי שנמשך לתוכו מאותיות אלו (וזוהי גם הסיבה הפשוטה לכך שהרבה פעמים מופיע חילופי אותיות בא"ת ב"ש או ר"ת וכיו"ב, מכיוון שכמה מילים שמתחילים באותה האות זה מורה שיש גם מהות משותפת להם, ואכ"מ).

עפ"י ישנו דבר פלא בנוגע לשמה של הגאולה העתידה. השם שבו כל עם ישראל מכנה את התקופה שלאחר ביאת המשיח הוא: **'גאולה'**. כידוע ביציאת מצרים (שמות ו ו-ז) נאמרו חמש לשונות של גאולה **"והוצאתי... והצלתי... וגאלתי... ולקחתני... והבאתי"**, והלשון הרגילה בפי כל היא **'גאולה'**²².

היפוכה של המילה **'גאולה'** היא **'גולה'**. כך שהבדל המהותי בין גולה לגאולה אינה אלא אות אחת בלבד אות אל"ף! ולכאורה הרי גולה וגאולה זה דבר והיפוכו!!! ואיך ייתכן

²⁰ הובא בספר התניא 'שער היחוד והאמונה' פרק א, וכן איתא בב"ר פרשה יז ד, רמב"ן, ספורנו ורבנו בחיי על הפסוק בבראשית ב יט.

²¹ 'שער הגלגולים' הקדמה כג, ושער מאמרי חז"ל בסופו, ועוד ריבויי מקומות בתורת הסוד.

²² עד כדי כך, שכל הלשונות נקראות 'די' לשונות של גאולה".

שרוב האותיות יהיו זהות והאות היחידה ששונה תהיה האות אלף (דבר המורה על כך שמהותה של הגלות והגאולה זהות כמעט לחלוטין)? מבואר על כך, שהאות אל"ף מסמלת את אלופו של עולם - את הקב"ה שלמעלה מהעולם. וזוהי נקודת ההבדל בין הגלות והגאולה. הגאולה לא תבוא ליצור עולם חדש, אלא הגאולה באה למטרה אחת ויחידה להכניס את האלופו של עולם בתוך הגולה. הגאולה באה להכניס את המימד האלוקי לתוך העולם הגשמי שלנו. לגלות את הקב"ה בעולם ובלשון הכתוב (ישעיהו נב ח) "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון" וכן (שם מ ה) "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר" ועוד פסוקים המתארים את זה שבגאולה העתידה נראה את המימד האלוקי שכיום הינו נסתר מענינו. ולכן, רוב המאפיינים של העולם כפי שהוא עכשיו יישארו בגאולה ורק דבר אחד יתוסף בו - הקב"ה יאיר בו בגילוי. ועד כדי כך תתגלה המציאות של בורא העולם בעולם שכל המציאות הגשמית תכיר במציאות הבורא כמו שמסיים הרמב"ם את הלכות מלכים ואת החיבור כולו בפסוק (שם יא ט): "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". דבר שייתן את ביטוייו לכל לראש בקיום התורה והמצוות באופן מלא ע"י כל בני ישראל.

ויהי רצון שבזכות האמונה²³ בביאת המשיח נזכה לראות בביאתו ובבנין ארצנו ועמנו (בניינם הגשמי והרוחני) בקרוב קרוב ממש!

²³ כמו שכתוב בילקוט איכה "יש דור שהוא מצפה למלכותי מיד הן נגאלין". וכן עוד הרבה מאמרי רז"ל המדברים בעניין זה שבזכות האמורה נגאל בב"א.